

Africam pervenissent. Scripsimus etiam ad beatæ memoriæ Papam Innocentium, præter conciliorum relationes, litteras¹ familiares, ubi de ipsa causa aliquanto diutius egimus. Ad omnia nobis ille² rescripsit eo modo, quo fas erat atque oportebat apostolicæ Sedis antistitem.

III. Quæ omnia modo legere poteris, si eorum forte ad te vel nulla vel non cuncta pervenerant: ubi videbis servata erga hominem moderatione quæ debuit, ne damnaretur si prava damnaret, ipsum tamen novellum, et perniciosum errorem sic ecclesiastica auctoritate compressum, ut multum miremur esse adhuc quosdam, qui per quemlibet errorem gratiæ Dei conentur obsistere; si tamen hæc Gesta esse didicerunt: quod gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (quod fides vera et catholica tenet semper Ecclesia) pusillos cum magnis a morte primi hominis ad vitam secundi hominis transfert; non solum peccata delendo, verumetiam ad non peccandum recteque vivendum eos, qui jam uti possunt voluntatis arbitrio, sic adjuvando, ut nisi adjuvet, nihil pietatis atque justitiæ, sive in opere, sive etiam in ipsa voluntate habere possimus. Deus quippe operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate³.

IV. Nam quis nos nisi qui venit quærere et salvare quod perierat, ab illa perditionis massa et concretionem discernit? Unde Apostolus interrogat, dicens, « Quis enim te discernit⁴? » Ubi si dixerit homo, Fides mea, voluntas mea, bonum opus meum: respondetur ei, « Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, » quid gloriaris quasi non acceperis⁵? » Hoc utique totum ideo, non ut homo non gloriatur, sed ut qui gloria-

¹ Epist. 177. — ² Epist. 181-183. — ³ Philip. II, 13. — ⁴ I Cor. IV, 7. — ⁵ Ibid.

tur, in Domino gloriatur¹; non ex operibus, ne forte quis extollatur. Non quia bona opera frustrantur, cum Deus reddat unicuique secundum opera ejus², sitque gloria, et honor, et pax omni operanti bonum³: sed quia opera ex gratia, non ex operibus gratia: quoniam fides quæ per dilectionem operatur⁴, nihil operaretur nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis⁵. Nec ipsa fides esset in nobis, nisi Deus unicuique partiretur mensuram fidei⁶.

V. Bonum est igitur homini, ut cum totis viribus liberi arbitrii sui veraciter dicat, « Fortitudinem meam » ad te custodiam⁷: » quia ille qui putavit sine ipsius adjutorio se posse custodire quod dedit, profectus in longinquam regionem⁸, et vivens prodige, cuncta consumpsit, et miseria duræ servitutis attritus, reversusque in semetipsum dixit: « Surgam et ibo ad patrem meum⁹. » Quam cogitationem bonam quando haberet, nisi et ipsam illi in occulto pater misericordissimus inspirasset. Quod intelligens minister ille Novi Testamenti, « Non quia » idonei sumus, inquit, cogitare aliquid a nobis quasi ex » nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est¹⁰. » Unde et ille cum dixisset, « Fortitudinem meam ad te » custodiam¹¹: » ne vel hoc ipsum quia custodit, suis viribus arrogaret, tanquam ei venisset in mentem, quia nisi Dominus custodierit civitatem¹², in vanum vigilant qui custodiunt eam, et non dormit neque dormitat qui custodit Israël¹³; adjunxit causam unde fiat idoneus cus-

¹ I Cor. I, 31. — ² Rom. II, 6. — ³ Ibid. 10. — ⁴ Galat. V, 6. — ⁵ Rom. V, 4. — ⁶ Id. XII, 3. — ⁷ Psal. LVIII, 10. — ⁸ Luc. XV, 13. — ⁹ Ibid. 18. — ¹⁰ 2 Cor. XIII, 5. — ¹¹ Psal. LVIII, 10. — ¹² Id. CXXXVI, 1, 2. — ¹³ Id. CXX, 4.

todire, vel quo potius custode servetur, « Quoniam Deus, » inquit, susceptor meus es. »

VI. Recolat igitur iste si potest merita sua, unde factum sit ut Deus dignaretur ejus esse susceptor, ac si Deus esset susceptus. Recolat utrum quæsierit, an quæsitus sit, ab illo scilicet, qui venit quærere et salvare quod perierat¹. Nam si quærere voluerit ante gratiam quid meruerit ut acciperet eam, mala sua poterit homo invenire, non bona, etiamsi eum unius diei vitam habentem super terram² gratia Salvatoris invenerit. Quia si aliquid boni operatur homo ut gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum³. Si autem credit in eum, qui justificat impium, ut deputetur fides ejus ad justitiam (Justus enim ex fide vivit⁴) profecto antequam gratia justificetur, id est, justus efficiatur, impius quid est nisi impius? quem si debitum sequeretur, quid ejus merito nisi supplicium redderetur? Si ergo gratia, jam non ex operibus est: alioquin gratia, jam non est gratia⁵. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur; unde etiam nuncupatur.

VI. Si quis autem dixerit, « Quod gratiam bene operandi fides mereatur; » negare non possumus, imo vero gratissime confitemur. Hanc enim fidem volumus habere, qua impetrent charitatem quæ sola vere bene operatur, isti fratres nostri, qui multum de suis operibus gloriantur. Charitas autem usque adeo donum Dei est⁶, ut Deus dicatur. Qui ergo habent fidem, qua impetrent justificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem justitiæ. Unde dicitur, « Tempore acceptabili exaudivi te, et in die salutis adjuvi te⁷. » Proinde in iis, qui per electionem gratiæ salvi fiunt⁸, adjutor Deus operatur et

¹ Luc. xix, 10. — ² Job. xiv, 5, juxta lxx. — ³ Rom. iv, 4. — ⁴ Habac. ii, 4. — ⁵ Rom. xi, 6. — ⁶ 1 Joan. iv, 8. — ⁷ Isai. xlii, 8. — ⁸ 2 Cor. vi, 2.

velle et operari pro bona voluntate¹: quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum². Si omnia, utique et ipsam dilectionem, quam fide impetramus, ut eum qui nos prior dilexit ut in illum crederemus, per ejus gratiam diligamus, et diligamur qui operati non sumus.

VIII. Qui vero suis meritis præmia tanquam debita expectant, nec ipsa merita Dei gratiæ tribuunt, sed viribus propriæ voluntatis, sicut dictum est de carnali Israël, persequentes legem justitiæ in legem justitiæ non perveniunt: quare? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Ipsa est enim justitia ex fide, quam gentes apprehenderunt, de quibus dictum est, « Quid ergo dicemus? Quia gentes quæ non cognoverunt justitiam, apprehenderunt justitiam: Justitiam autem que ex fide est. Israël autem persequens legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit: quare? Quia non ex fide, sed tanquam ex operibus. Offenderunt enim in lapidem » offensionis, sicut scriptum est, Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali³: et qui crediderint in eum non confundentur⁴. » Ipsa et justitia ex fide; qua credimus nos justificari, hoc est justos fieri gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, ut inveniamur in illo, non habentes nostram justitiam quæ ex Lege est, sed eam quæ est per fidem Christi. Quæ ex Deo justitia in fide, in fide utique est, qua credimus nobis justitiam divinitus dari, non a nobis in nobis nostris viribus fieri.

IX. Nam cur illam justitiam, quæ ex Lege est, suam dixit Apostolus, non ex Deo? quasi Lex non sit ex Deo? quis hoc nisi impius senserit? Sed quia Lex per litteram

¹ Philip. ii, 13. — ² Rom. viii, 28. — ³ Isai. xxviii, 16, et 1 Petr. ii, 6. — ⁴ Rom. ix, 30.

jubet, non per Spiritum juvat, quicumque sic audit litteram Legis ut ei sufficere videatur cognovisse quid jubeat aut prohibeat, quo id se arbitrii sui virtutem impleturum esse confidat, nec fide confugiat adjuvandus ad Spiritum vivificantem, ne reum factum littera occidat; is profecto zelum Dei habet, sed non secundum scientiam. Ignorans enim Dei justitiam¹, id est, eam quæ datur ex Deo, et suam volens constituere, ut tantummodo ex Lege sit, justitiæ Dei non est subjectus. « Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti², » sicut idem Apostolus dicit, « Ut nos simus justitia Dei in ipso³. » Justificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum⁴: justificati autem gratis per gratiam ipsius, ne fides ipsa superba sit.

X. Nec dicat sibi, « Si ex fide, quomodo gratis? » Quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quam donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cum dixerit, « Ut merear justificationem, habeo fidem; » respondetur ei, « Quid enim habes quod non accepisti⁵? » Cum ergo fides impetrat justificationem, sicut unicuique Deus partitus est etiam ipsius mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pedissequa non prævia voluntate. Unde ille qui dixit, « Fortitudinem meam ad te custodiam, » causamque reddidit dicens, « Quoniam Deus susceptor meus⁶? » tanquam requirens quibus id meritis fuerit consecutus, nihilque in se inveniens antegratiam Dei, « Deus meus, inquit, misericordia ejus præveniet me⁷. » Quantumcumque, inquit, cogitavero antecedentia merita mea, misericordia ejus præveniet me. Proinde ab illo attribu-

¹ Rom. x, 3. — ² Ibid. 4. — ³ 2 Cor. v, 21. — ⁴ Rom. v, 1. — ⁵ 1 Cor. iv, 7. — ⁶ Psal. lxxviii, 10. — ⁷ Ibid.

tam fortitudinem suam ad illum custodiens, eodem servatore non perdidit, quo largitore suscepit. Nec ob aliud meretur ampliora, nisi pie fideliterque sciendo a quo sibi bona sunt omnia, et hoc sciendo non ex se ipso, ne vel hoc sit in eo quod non sit ex Deo. Unde optime Apostolus, « Nos, inquit, non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis¹. » Ac per hoc et ipsum hominis meritum domum est gratuitum. Nec a Patre luminum a quo descendit omne datum optimum², boni aliquid accipere quisquam meretur, nisi accipiendo quod non meretur.

XI. Multum est autem indulgentius, et sine ulla dubitatione magis gratuitum, quod Dei gratia per Jesum Christum Dominum nostrum præstatur infantibus, ut eis non obsit ex Adam generatio, et prosit in Christo regeneratio, in quibus et ipsum accipiendi sensum tanto ante misericordia Dei prævenit: qui certe si in hac parvula ætate de corpore exierint, vitam æternam regnumque cælorum scientes accipiunt, ejus muneris merito quod hic, cum utique profuit, nescierunt. Certe in iis post priorum doctrinam, ista nonnisi priora sunt dona, in quibus donandis Dei gratia sic operatur, ut nec voluntas accipientium vel præmittatur vel adjungatur, vel subsequatur. Quandoquidem tantum beneficium non solum non libentibus, verumetiam reluctantibus datur; quod eis ad magnum imputaretur sacrilegium, si jam in iis aliquid valeret voluntatis arbitrium.

XII. Hoc diximus propter eos, qui non valentes in causa gratiæ inscrutabilia Dei judicia perscrutari, cur ex Adam massa, quæ profecto ex uno in condemnationem tota collapsa est, illud vas faciat in honorem, illud in

¹ 1 Cor. xii, 12. — ² Jacob. i, 17.

contumeliam; tamen audent parvulos reos propriorum constituere peccatorum, ut qui bona malave cogitare non possunt, putentur per liberum arbitrium vel poenam mereri posse vel gratiam: cum potius apostolica veritas dicendo: « Ex uno omnes in condemnationem¹, » satis ostendat quod nascentur in poena, ut non merito, sed misericordia renascentur in gratia. Alioquin gratia jam non est gratia, si non divinis operibus gratis datur², sed humanis meritis redditur. Quæ sola sic discernit a poena, ut cum poena sit ex Adam omnibus debita, gratia vero per unum Jesum Christum nulli debita, sed gratuita, ut vere sit gratia, inscrutabilia judicia Dei, tanquam Deus, esse possint, cum parvulos ipse discernat, quos merita nulla discernunt; sed iniqua esse non possint, quia universæ viæ Domini misericordia et veritas³. Unde cum præbetur alteri misericordiæ gratia, non habet quod de humano merito gloriatur, quoniam non ex operibus, ne forte quis extollatur. Cum vero alteri vindictæ redditur, veritas, non habet cur juste quærat. Id enim redditur, quod peccato jure debetur; quoniam unus in quo omnes peccaverunt, utique etiam in singulis quibusve puniuntur. In quorum poena clarius ostenditur, quid vasis misericordiæ per non debitam, sed veram gratiam, hoc est, gratuitam conferatur.

XIII. Unde autem argumententur adversus Apostolum apertissime dicentem: « Per unum hominem peccatum » intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in » omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt⁴, » dicentes etiam parvulos propria per liberum arbitrium habere peccata, tædet attendere, pigetque proferre, sed magis compellimur dicere. Quod enim potuerunt magna et acuta ingenia cogitare, aut inopiæ est

¹ Rom. v, 16. — ² Id. xi, 5. — ³ Psal. xlii, 10. — ⁴ Rom. v, 12.

tacendo vitare, aut arrogantiae contemnendo præterire. « Ecce, inquit, Esaü et Jacob intra viscera materna luctantur, et dum nascuntur, alter supplantatur ab altero, atque in pede præcedentis manu consequentis et tenentis inventa, perseverans quodam modo lucta convincitur. Quomodo ergo in infantibus hæc agentibus, nullum est vel ad bonum vel ad malum propriæ voluntatis arbitrium, unde præmia sive supplicia meritis præcedentibus subsequantur? »

XIV. Ad hoc nos dicimus, ideo motus illos et tanquam litigium parvulorum signum rerum fuisse magnarum, quia non fuit arbitrium sed prodigium. Neque enim daturi sumus et asinis liberum arbitriam voluntatis, quoniam hujus generis jumentum, sicut scriptum est: « Subjugale sine voce, hominis voce respondens vetuit » Prophetæ dementiam¹. » Hi autem qui tales non prodigiosos motus, sed voluntarios actus; nec de parvulis, sed a parvulis factos esse contendunt, quid Apostolo responsuri sunt, qui cum et hos geminos ad documentum gratuitæ gratiæ commemorandos videret: « Nondum » enim natis, inquit, nec aliquid agentibus boni aut » mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret; non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia » major serviet minori². » Deinde adjungens testimonium Prophetæ longe post quidem ista dicentis, sed tamen de hac re antiquum Dei consilium declarantis: « Sicut scriptum est, inquit: Jacob dilexi, Esaü autem odio habui³. »

XV. Nempe Doctor gentium in fide et veritate istos geminos nondum natos nihil boni aut mali egisse testatur ut gratia commendetur, ut quod dictum est: « Major » serviet minori, » non ex operibus, sed ex vocante dic-

¹ 2 Petr. ii, 16. — ² Rom. ix, 11, 12. — ³ Malach. i.

tum intelligatur, ut secundum electionem, propositum Dei maneret, non meritum hominis anteiret. Non enim dicit electionem voluntatis humanæ sive naturæ, cum par esset in utroque mortis damnationisque conditio; sed electionem procul dubio gratiæ, quæ non invenit eligendos, sed facit, de qua et in consequentibus ejusdem Epistolæ loquens ait: « Sic ergo et in hoc tempore reli- » quæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem » gratia jam non ex operibus, alioquin gratia jam non » est gratia¹. » Cui loco satis locus iste concordat, ubi commemoratur, non ex operibus, sed ex vocante dictum esse: « Major serviet minori. » Ut quid ergo præclarissimo gratiæ commendatori de infantum libero arbitrio et nondum natorum actibus tam impudenter resistitur? Cur meritis præveniri gratia perhibetur, quæ gratia non esset, si secundum meritum imputaretur. Cur contra salutem quæ missa est perditis, quæ venit indignis, quamlibet acuta, quamlibet copiosa et ornata, mirum tamen si christiana disputatione contenditur?

XVI. « Sed quomodo, inquit, non est iniquitas apud Deum, si diligendo discernit quos merita operum nulla discernunt? » Ita nobis hoc dicitur tanquam id Apostolus ipse non viderit, non proposuerit, non responderit. Vidit utique quid iis auditis humana posset infirmitas vel ignorantia cogitare, et eandem quæstionem sibi ipse proponens: « Quid ergo dicemus, inquit, Num- » quid iniquitas apud Deum²? » Continuo respondit: « Absit. » Rationemque reddens cur absit, id est, cur non sit iniquitas apud Deum, non ait: Merita enim vel opera judicat etiam parvulorum, etiamsi adhuc sint in materno utero constituti. Quomodo enim hoc diceret, qui jam dixerat de nondum natis, et de iis qui nihil ad-

¹ Rom. xi, 5. — ² Id. ix, 14.

huc egerant boni vel mali, quod non ex operibus, sed ex vocante dictum sit: « Major serviet minori? » Sed cum vellet ostendere cur in iis non sit iniquitas apud Deum, ait: « Moysi enim, inquit, Miserebor cui miser- » tus ero, et misericordiam præstabo cui misericors » fuero¹. » Quid nos hic docuit, nisi ex illa massa primi hominis, cui merito mors debetur, non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinere quod quisque liberatur: atque ita non esse iniquitatem apud Deum; quia neque remittendo, neque exigendo quod debetur, injustus est? Ibi enim gratia est indulgentia, ubi justa posset esse vindicta. Et hinc evidentius apparet, a pœna debita liberato et gratis justificato quantum beneficii conferatur, quod aliter æqualiter reus sine punientis iniquitate punitur.

XIV. Denique subjungit et dicit: « Igitur non volentis » neque currentis, sed miserentis est Dei²: » hoc propter eos dictum est qui per gratiam liberati justificantur. Propter eos autem, super quos ira Dei manet, quia et ipsis Deus bene utitur ad docendos alios, quos liberare dignatur, subjunxit atque ait: « Dicit enim Scriptura » Pharaoni, quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te » potentiam meam, et ut annuntietur nomen meum in » universa terra³. » Deinde ad utrumque concludens: « Ergo, inquit, cujus vult miseretur, et quem vult ob- » durat⁴; » profecto neutrum aliqua iniquitate, sed utrumque misericordia et veritate. Et adhuc tamen audax movetur infirmitas, eorum scilicet, qui secundum conjecturas cordis humani inscrutabilem alitudinem judiciorum Dei cogitare conantur.

XVIII. Hanc quæstionem sibi ex adverso opponens

¹ Exod. xxxiii, 19. — ² Rom. ix, 16. — ³ Exod. ix, 17. — ⁴ Rom. ix, 18.

Apostolus ait : « Dicis itaque mihi : Quid adhuc con-
queritur ? Nam voluntati ejus quis resistit¹ ? » Nobis
hoc dictum putemus. Quid ergo aliud quam quod res-
pondit Apostolus, respondere debemus : aut si et nos ta-
lia movent, quia et nos homines sumus, simul oportet
omnes audiamus dicentem : « O homo, tu quis es qui
» respondeas Deo ? Numquid dicit figmentum ei, qui se
» finxit : Quare me fecisti sic ? Annon habet potestatem
» figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in hono-
» rem, aliud in contumeliam² ? » Hæc massa si esset ita
media, ut quemadmodum nihil boni ita nec mali aliquid
mereretur, non frustra videretur iniquitas, ut ex ea fie-
rent vasa in contumeliam. Cum vero per liberum arbi-
trium primi hominis in condemnationem universa de-
fluxerit, procul dubio quod ex ea fiunt vasa in honorem,
non ipsius justitiæ, quæ gratiam nulla præcessit, sed Dei
misericordiæ ; quod vero in contumeliam, non iniquitati
Dei, quæ absit ut sit apud Deum, sed judicio deputan-
dum est. Hoc quisquis cum Ecclesia catholica sapit, non
contra gratiam pro meritis disputat, sed misericordiam
et judicium Domino cantat, ut nec misericordiam recu-
set ingratus, nec judicium accuset injustus³.

XIX. Alia est namque illa conspersio, de qua idem
dicit Apostolus : « Si autem delibatio sancta est, et con-
» sparsio : et si radix sancta est, et rami⁴. » Illa est ex
Abraham, non ex Adam ; id est, ex communione sacra-
menti et similitudine fidei, non ex propagine mortali.
Ista vero vel conspersio, vel sicut in plerisque codicibus
legitur massa⁵, quoniam tota mortis est, cum per unum
hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum
mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes

¹ Rom. ix, 19. — ² Ibid. 20. — ³ *Alias* invitus. — ⁴ Rom. xi, 16, —
⁵ *ἡ σπάρμα* Rom. v, 22

peccaverunt ; misericordia ex illa fit aliud vas in hono-
rem, judicio autem aliud in contumeliam. Neque ibi
præcedunt merita gratiam liberantis, neque hîc effugiunt
peccata justitiam punientis. Quod quidem in ætatibus
majoribus adversus contentiosos non tam evidenter ap-
paret, ubi pro meritis hominum qualicumque velut pro-
tecti obscuritate confugiunt : sed ideo contra eorum
contentionem illos invehit Apostolus, in quibus nondum
natis, neque agentibus aliquid boni aut mali, non ex ope-
ribus sed ex vocante dictum est : « Major serviet mi-
» nori. »

XX. Qua in re quoniam nimis alta et inscrutabilia sunt
judicia Dei, et investigabiles viæ ejus, interim teneat
homo non esse iniquitatem apud Deum ; sed qua æquitate
cujus vult miseretur, et quem vult obdurat, sed tan-
quam hominem ignorare fateatur. Ita sane ut propter
illud quod inconcussum tenet, non esse iniquitatem apud
Deum quamvis nemo ab illo justificetur meritis præce-
dentibus, neminem tamen obdurari nisi merito, noverit.
Pie namque et veraciter creditur Deus nocentes atque im-
pios justificando a poenis debitis liberare : quemquam
vero immeritum et nulli obnoxium peccato si Deus dam-
nare creditur, alienus ab iniquitate non creditur. Ubi ergo
liberatur indignus, tanto debetur major actio gratiarum,
quanto poena justior debebatur : ubi autem damnatur
indignus, nec misericordia nec veritas obtinetur,

XXI. « Quomodo, inquiunt, Esaü non damnatur in-
dignus si non ex operibus, sed ex vocante dictum est,
quia major serviet minori ? Sicut enim illius nulla præ-
cesserant opera bona, ut ad gratiam pertineret, sic nec
hujus mala ut ad poenam pertinere deberet. » Nulla plane
in utroque opera vel bona vel mala, sed propria : uter-
que autem illi uni obnoxius erat, in quo omnes pecca-

verunt, ut omnes in illo morentur. Quicumque ex illo uno multi in se ipsis futuri erant, tunc in illo unus erant. Proinde illud peccatum solius esset, si ex illo nullus exisset. Porro autem in quo erat natura communis, ab ejus vitio est nullus immunis. Si ambo, qui nondum propria vel bona vel mala operabantur, rei tamen ex origine nascebantur; laudet misericordiam qui liberatur, non culpet judicium qui punitur.

XXII. Hic si dixerimus: « Quanto melius ambo liberentur: » nihil nobis convenientius dicetur, quam: « O homo, tu quis es qui respondeas Deo¹? » Novit quippe ille quid agat, et quantus numerus esse debeat primitus omnium hominum, deinde sanctorum, sicut siderum, sicut Angelorum, atque ut de terrenis loquamur, sicut pecorum, piscium, volatilium, sicut arborum et herbarum, sicut denique foliorum capillorumque nostrorum. Nam nos humana cogitatione adhuc possumus dicere, Quoniam bona sunt cuncta ista quæ fecit, quanto melius illa duplicasset, et multiplicasset, ut multo essent plura quam sunt. Si enim non ea caperet mundus, numquid non posset etiam ipsum facere quantum vellet ampliores? Et tamen quantumcumque faceret vel illa plura, vel istum capaciores atque majores, nihilominus eadem de multiplicandis eis dici possent, et nullus esset immoderatus² modus.

XXIII. Etenim etiam illud dici potest, sive sit gratia, qua justificantur injusti, de qua nobis dubitare fas non est, sive ut quidam volunt semper præcedat liberum arbitrium, cujus meritum sequatur vel poena vel præmium; cur omnino creati sunt, quos Deus ita peccaturos, ut æterno essent igne damnandi, sine dubitatione præscivit? Quamvis enim peccata non fecerit; naturas tamen ipsas,

¹ Rom. ix, 20. — ² Forte moderatus.

quæ per se ipsas sine dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura essent vitia peccatorum, et in multis talia quibus esset æterna poena reddenda, quis nisi Deus creavit? Quare, nisi quia voluit? Quare autem voluerit, o homo, tu quis es qui respondeas Deo¹? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem conspersione facere aliud quidem vas in honorem, aliud autem in contumeliam?

XXIV. Atque utinam discamus quod sequitur: « Si autem volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, pertulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. » Ecce jam ratio reddita est homini, quanta debuit homini; si tamen vel istam capit, qui pro sui arbitrii libertate in tantæ infirmitatis servitute contendit. Ecce dictæ sunt causæ. Tu ergo quis es, qui respondeas Deo, si volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, quod et malis bene uti optimus possit, malis duntaxat non conditione divina, sed vitiata voluntatis iniquitate natura, quæ a Deo conditore condita est bona; pertulit in multa patientia vasa iræ aptata in interitum; non quod illi essent necessaria, sive angelica sive humana peccata, cui nec justitia creaturæ cujusquam est necessaria; sed ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, ne se in bonis operibus tanquam de propriis extollerent viribus, sed humiliter intelligerent, nisi illis Dei gratia non debita, sed gratuita subveniret, id fuisse reddendum meritis suis, quod aliis in eadem massa redditum cernerent?

XXV. Certus est ergo Dei præscientiæ definitus numerus, et multitudo sanctorum, quibus « Diligentibus Deum, »

¹ Rom. ix, 20. — ² Ibid. 12.